

УДК 338.2:339.924(477)

DOI: 10.25140/2411-5215-2019-4(20)-157-169

Олена Акименко

**СИНЕРГЕТИЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОГО
ВИРОБНИЦТВА В УМОВАХ ОБРАННЯ УКРАЇНОЮ КУРСУ
НА ЄВРОІНТЕГРАЦІЮ**

Елена Акименко

**СИНЕРГЕТИЧЕСКИЕ ДЕТЕРМИНАНТЫ РАЗВИТИЯ ПРОМЫШЛЕННОГО
ПРОИЗВОДСТВА В УСЛОВИЯХ ВЫБОРА УКРАИНОЙ КУРСА
НА ЕВРОИНТЕГРАЦИЮ**

Olena Akymenko

**SYNERGETIC DETERMINANTS OF INDUSTRIAL PRODUCTION
DEVELOPMENT IN THE CONDITIONS
OF THE UKRAINE'S EUROPEAN INTEGRATION COURSE**

У статті розглянуто синергетичні детермінанти розвитку промислового виробництва з огляду на визнання синергетики новітнім позитивістським підходом до вивчення будь-якої відкритої системи з притаманними їй елементами самоорганізації і кібернетичного керування, яка відповідно до загальних принципів синергетичного світогляду буде модернізуватися, ініціюватися та виводитися на власні лінії розвитку. Доведено доцільність дослідження сукупності детермінант розвитку промислового виробництва як системи, де розкривається цілісність об'єкта, єдність і взаємозалежність компонентів, що характеризується різноманітними типами зв'язків для досягнення спільного результату взаємодії елементів, ніж результативність кожного з них окремо, що і характеризує ефект синергії. Доведено, що необхідність національного промислового відродження актуалізує процес оцінювання розвитку промислового виробництва, її детермінант, з урахуванням їх системної розбалансованості, синергетичний вплив яких призупиняє розвиток. Наведено найбільш значущі з них: пасивна участь держави (майже відстороненість) у керуванні розвитком промисловості; незначний рівень технології виробництва та конкурентоздатності; незавидні структура експорту та рівень сприяння йому; кричуща зношеність основних фондів; відлучення банківсько-фінансового капіталу від промисловості; стрімко зростаючий відтік кадрів; недостатньо розвинута інноваційна система; неопрацьоване нормативно-правове забезпечення. Доведено, що саме через реалізацію Державної стратегії відбудеться перетворення вітчизняної промисловості в сучасний конкурентоспроможний комплекс, який відповідав би рівню великої європейської держави.

Ключові слова: синергетичні детермінанти; промислове виробництво; європейська промислова політика; промисловий розвиток; внутрішній ринок; конкурентоспроможний комплекс; стратегія; інноваційно-економічне зростання; євроінтеграція.

Табл.: 1. Рис.: 4. Бібл.: 18.

В статье рассмотрены синергетические детерминанты развития промышленного производства, с учетом признания синергетики новейшим позитивистским подходом к изучению любой открытой системы с присущими ей элементами самоорганизации и кибернетического управления, которое в соответствии с общими принципами синергетического мировоззрения будет модернизироваться, иницироваться и выводиться на собственные линии развития. Доказана целесообразность исследования совокупности детерминант развития промышленного производства, как системы, где раскрывается целостность объекта, единство и взаимозависимость компонент, характеризующееся разнообразными типами связей для достижения общего результата взаимодействия элементов, чем результативность каждого из них в отдельности, что и характеризует эффект синергии. Доказано, что необходимость национального промышленного возрождения актуализирует процесс оценки развития промышленного производства, ее детерминант, поскольку имеет место их системная разбалансированность, синергетического действия которых тормозит развитие. Приведены наиболее важные из них: отстраненность государства от управления промышленным развитием; низкий технологический уровень производства и конкурентоспособности; неудовлетворительная структура экспорта и уровень его поддержки; критическая изношенность основных фондов; отдаленность банковско-финансового капитала от промышленности; лавинообразный отток кадров; недостаток полноценной инновационной системы; несовершенство и неполнота нормативно-правового обеспечения. Доказано, что именно благодаря реализации государственной стратегии состоится преобразование отечественной промышленности в современный конкурентоспособный комплекс, который отвечал бы уровню большого европейского государства.

Ключевые слова: синергетические детерминанты; промышленное производство; европейская промышленная политика; промышленное развитие; внутренний рынок; конкурентоспособный комплекс; стратегия, инновационно-экономический рост; евроинтеграция.

Табл.: 1. Рис.: 4. Библ.: 18.

The article discusses the synergistic determinants of industrial production development with a view to recognizing synergetics as the newest positivist approach to the study of any open system with inherent elements of self-organization and cybernetic control, which will be modernized and modernized according to the general principles of synergistic worldview. The

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

expediency of studying the set of determinants of industrial production development as a system revealing the integrity of the object, the unity and interdependence of the components characterized by different types of bonds to achieve a common result of the interaction of elements than the effectiveness of each of them individually, which characterizes the effect of synergy. It is proved that the need for national industrial revival actualizes the process of evaluating the development of industrial production, its determinants, since there is a systemic imbalance, the synergistic action of which impedes development. The most significant of these are: the state's remoteness from managing industrial development; low technological level of production and competitiveness; unsatisfactory export structure and level of support; critical deterioration of fixed assets; separation of banking and financial capital from industry; an avalanche outflow of frames; lack of a full-fledged innovation system; imperfection and incompleteness of legal support. It is proved that it is through the implementation of the State Strategy that the domestic industry will be transformed into a modern competitive complex, which would correspond to the level of a large European state.

Keywords: *synergetic determinants; industrial production; European industrial policy; industrial development; domestic market; competitive complex; strategy; innovation and economic growth; European integration.*

Table: 1. Fig: 4. References: 18.

JEL Classification: L51; F63

Постановка проблеми. Головною ознакою сучасного економічного світового розвитку є передова роль промисловості, яка справляє найбільший мультиплікативний ефект на економіку будь-якої країни з різним рівнем економічного розвитку, виробляючи значну частину валового внутрішнього продукту (далі – ВВП), створюючи та підтримуючи робочі місця, активізуючи інноваційну діяльність, гарантуючи одержання доходів від експорту, наповнюючи податковими платежами державний бюджет, формуючи фундамент для сталого соціально-економічного розвитку країн [1].

Беззаперечним є факт, що саме незбалансована система взаємодії технологічних старих систем, успадкованих від радянських часів, та нових, які виникли в процесі індустріалізації і глобалізації у світовій економіці, дає уявлення про вітчизняну промисловість. І саме через нарощування технологічної та ресурсної бази для модернізації промисловості, зумовлене інноваційним розвитком та переходом до цифровізації промислового виробництва, можливо досягти високих темпів розвитку та рівня прибутковості промислового виробництва.

Для України немає іншої альтернативи, ніж розроблення та втілення індустріальної політики, яка має відповідати новим викликам, що постають у зв'язку з активізацією інтеграції до глобального економічного простору та новим перспективам глобального та внутрішнього характеру (стрімким змінам у технологіях, появою нових виробництв, кліматичним змінам, розривам у продуктивності праці, лібералізацією торгівлі, збільшенням частки людей літнього віку, трудової міграції, необхідності територіальної консолідації та регіональної інклюзії). Нині деіндустріалізація залишає країну зі статусом сировинної економіки з високим рівнем трудової міграції, мізерною робочою силою, незадовільною якістю життя (у складі ВВП частка IT-галузі та інноваційних секторів ще дуже невисока), нерозвиненим внутрішнім ринком та низьким платоспроможним попитом населення [2]. Підпорядкованість кон'юктурі глобальних сировинних ринків та чутливість до різких змін світових цін на сировинні ресурси, у поєднанні з волатильністю глобальних фінансових ринків, фактично робить цей сировинний статус небезпечним для країни. І поки статус України не зміниться на статус нової індустріальної країни з притаманними їй конкурентними перевагами на світовому ринку високотехнологічної інноваційної продукції, вона буде перебувати в бездонній глобальній залежності, яка буде формуватися за рахунок технологічних, фінансових, цінкових, інституційних, інформаційних та демографічних каналів.

Для України життєво важливими є проведення структурних реформ для подальшого інноваційно-економічного зростання, які не тільки захистять її від зовнішньої агресії, а й дозволять швидкими темпами розвинути потужну економіку, важливими інструментами якої повинні стати, по-перше, структурна перебудова та модернізація промисловості; по-друге, запровадження шостого технологічного укладу; і нарешті, адаптація до революційних змін у промисловості (четвертої промислової революції). Тому ключ-

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

човим аспектом припинення падіння промислового виробництва в Україні, і як наслідок, подальшого економічного зростання, виступає необхідність гармонізації з європейською практикою підходів до промислової політики, наповнення її новим змістом та віддалення від галузевого судження промислової політики.

Відповідно до цього вбачаємо за необхідне дослідити синергетичні детермінанти розвитку промислового виробництва з огляду на визнання синергетики новітнім позитивістським підходом до вивчення будь-якої складної відкритої системи з притаманними їй елементами самоорганізації і кібернетичного керування, яка відповідно до загальних принципів синергетичного світогляду буде не просто перебудовуватися (модернізуватися), а ініціюватися, виводитися на власні лінії розвитку [3; 4]. Виявлення суперечностей і здійснення цілеспрямованого пошуку способів їх розв'язання, упорядкування нестійких і хаотичних дій, надання їм новітнього напрямку розвитку для генерації технічних ідей та досягнення рівноважного стану – основні правила синергетики, яку і характеризує саме така взаємодія та виявлення еволюції системи на базі закономірностей внутрішньої самоорганізації. Фактично самоорганізація є встановленням організованості, порядку за рахунок узгодженої взаємодії компонентів системи за відсутності зовнішнього впливу [5]. Отже, передбачається створення трансформаційного потенціалу в самій системі за рахунок взаємодії її детермінантів (компонентів).

Зазначене зумовлює доцільність та необхідність дослідження сукупності детермінант розвитку промислового виробництва, як системи, де розкривається цілісність об'єкта, єдність і взаємозалежність компонент, що характеризується різноманітними типами зв'язків з метою досягнення спільного результату взаємодії елементів, ніж результативність кожного з них окремо, що і характеризує ефект синергії. В обґрунтуванні цих тез і дослідженні зазначених проблем полягає мета цієї статті, яка є актуальною на сучасному етапі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку промислового виробництва присвячені як конференції і наукові доповіді, так і праці провідних експертів, спільноти науковців, серед яких: Л. Абалкін, В. Архипов, А. Анчишкін, І. Ансофф, В. Геєць, З. Герасимчук, Б. Данилишин, Л. Дейнеко, М. Згуровський, В. Леонт'єв, О. Кушніренко, Л. Мельник, Н. Шелудько, І. Яненкова, В. Трегобчук, В. Шевчук та ін. Однак попри вагомий кількість публікацій за означеною проблемою, обраний напрям дослідження є актуальним та своєчасним з огляду на майже відсутнє цілісне та системне уявлення про напрями необхідних трансформацій вітчизняної промисловості та завдань її перспективного розвитку, хоча певні стратегії вже існують. Отже, дослідження питань промислового розвитку є одним з найактуальніших з урахуванням необхідності забезпечення зростання та оновлення економіки як у сучасній Україні, так і в багатьох країнах світу.

Взагалі будь-який розвиток формується та забезпечується його детермінантами. У перекладі з латинської *determinans* означає визначальний, вважається основним чинником або складовою (компонентом), що визначає розвиток певного явища або процесу. Із трактуванням детермінант пов'язане вчення про взаємозв'язок та об'єктивну зумовленість (причинність) явищ і процесів реальності (як природи, так і суспільства або людської поведінки). Так, Ж. Гурвич визначає детермінант універсальним чинником, який стимулює інтегрування окремих реалій суспільної дійсності в соціальні рамки або середовище, позиціонуючи зазначені реалії у визначеному місці соціального простору, наповнюючи новим змістом, зумовленим функціональною спрямованістю зазначеного середовища [6; 8]. Ю. М. Лопатинський, С. І. Тодорюк у своїх дослідженнях детермінант визначають, по-перше, як умови, причини, фактори, від яких залежить розвиток; по-друге, як елементи, складові сталого розвитку [7]. Таким чином, вищезазначене зумовлює необхідність та доцільність визначення сукупності детермінант промислового

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

розвитку як системи, де розкривається цілісність об'єкта, єдність та взаємозалежність компонент, що характеризується різноманітними типами зв'язків. Інтегральні властивості систем зумовлюють вищий спільний результат взаємодії елементів, ніж результативність кожного з них окремо, що характеризує ефект синергії. Необхідність національного промислового відродження для забезпечення зростання та оновлення української економіки актуалізує процес оцінювання промислового виробництва, аналіз його синергетичних детермінантів, оскільки за цими результатами можливо впевнено визначити стратегію подальшого перспективного розвитку промисловості держави з урахуванням наявних можливостей.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. 2014 рік став для України роком прийняття важливих рішень, які стосувались не тільки зміни зовнішніх орієнтирів щодо позиції у міжнародному гео економічному просторі, а й подальшої трансформації розуміння необхідності повернення до парадигми індустріального розвитку, але на якісно нових засадах, коли промислова політика спрямовується не лише на вирішення проблем функціонування відповідного сектору економіки згідно з визначеними пріоритетами, а й виступає важливою координуючою складовою та платформою для формування інших видів державної політики. У зв'язку з цим набуває актуальності виокремлення синергетичних детермінант розвитку промислового виробництва в умовах обрання Україною курсу на євроінтеграцію та пристосування до нової європейської промислової політики XXI ст.

Постановка мети. Мета цього дослідження полягає у спробі теоретичного узагальнення, систематизації, визначенні детермінантів розвитку вітчизняного промислового виробництва в умовах європейської інтеграції та намаганні пристосуватися до нової європейської промислової політики XXI ст., яка є ключем до сталого та інклюзивного зростання.

Виклад основного матеріалу. Обрання країною стратегічного орієнтира на євроінтеграцію та необхідність зміни пріоритетів промислового розвитку з усвідомленням важливості парадигми індустріального розвитку на якісно нових засадах, вимагає розробки та затвердження оновленої промислової політики, що буде вирішувати не лише проблеми функціонування відповідного сектору економіки, а й виступатиме важливою координуючою компонентою та платформою для створення інших видів державної політики.

Актуальним для впровадження в Україні принципово оновленої промислової політики, що зможе знизити чутливість вітчизняної економіки до загроз внутрішнього та глобального змісту, тим самим забезпечити збалансованість економічного зростання та рішучість економіки до викликів майбутнього, є дослідження і практичне використання досвіду успішної імплементації промислових політик у зарубіжних країнах з урахуванням принципів промислової політики Європейського Союзу (далі – ЄС) [9]. Європейська модель промислової політики (рис. 1) ґрунтується на паритетному партнерстві держави і бізнес-структур, на створенні сприятливих передумов для подальшого розвитку всіх галузей економіки з урахуванням основних цілей промислової політики, серед яких:

- прискорення адаптації промисловості до структурних змін;
- створення зручного середовища для активізації та піднесення підприємництва в межах усього ЄС (особливо малих та середніх підприємств);
- створення відповідних умов для співпраці між підприємствами;
- налаштування на більш ефективне використання промислового потенціалу в галузі досліджень, розробок та інновацій [9].

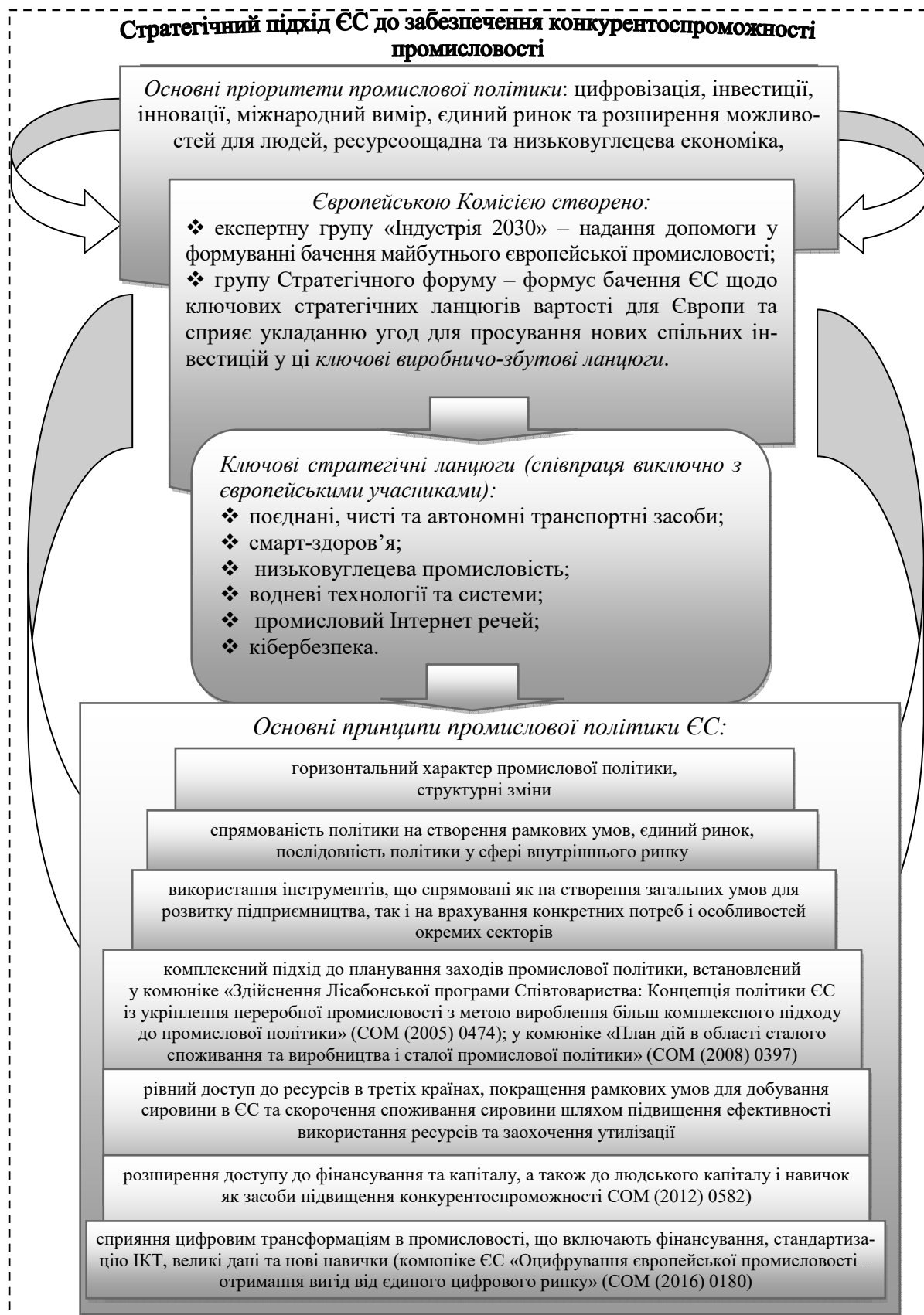

Рис. 1. Європейська модель промислової політики як ключ до сталого та інклюзивного зростання

Джерело: побудовано автором на основі [10; 11; 12.]

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

Саме підписанням Маастрихтського договору, який започаткував утворення ЄС та окреслив основні напрями співпраці в правовій, політичній, економічній та оборонній сферах, було розпочато еволюцію сучасного дизайну промислової політики ЄС. Створення та функціонування ЄС засновувалося на демократичних принципах, які тісно пов'язані з лібералізацією економіки. Але ж сучасну економічну діяльність ЄС пов'язують із реалізацією Стратегії «Європа 2020» (2010 рік), яка була розроблена під впливом неоліберальних ідей. Направленість цієї Стратегії була спрямована на підвищення зайнятості (що призводить до збільшення витрат підприємств на оплату праці), врахування нових правил захисту довкілля (що є занадто витратною статтею для підприємств), зміцнення позиції осіб з вищою освітою (що не асоціюється з поточними потребами промисловості) та зниження бідності. Не можна обійти той факт, що саме соціальну та екологічну модель розвитку, а не формування індустріальної моделі репрезентувала ця Стратегія [13].

Далі Європейською комісією впроваджено економічну категорію «стала промислова політика Європейського Союзу», а Радою ЄС розширено її до терміна «нова європейська промислова конкурентна політика». Єврокомісією запропоновано партнерство в промисловій політиці (2012 рік) та передбачено її фокусування на інвестуванні й інноваціях у шести видах діяльності такої пріоритетності: передових обробних та ключових технологіях, біологічних продуктах, сталій промисловій та будівельній політиці, екологічно чистому транспорті та розумних мережах.

При цьому було передбачено частку обробної промисловості, яка стабільно зменшувалася (з 16 до 20 % ВВП), збільшити, по-перше, за рахунок обсягу інвестицій; по-друге, за рахунок розширення внутрішньої торгівлі товарами; по-третє, за рахунок суттєвого збільшення підприємств-експортерів у треті країни.

І нарешті, новачі відбулися в ЄС у вересні 2017 року шляхом визначення нових пріоритетів стратегії промислової політики – «Інвестиції у розумну, інноваційну та стійку промисловість», серед яких були названі такі: міжнародний вимір, єдиний ринок і розширення можливостей для людей, цифровізація, циркулярна та низьковуглецева економіка, інвестиції, інновації [14]. Остаточна нова промислова політика ХХІ ст. у Європі оголошена в маніфесті, узгодженому Францією та Німеччиною у лютому 2019 року, в якому концептуально наголошено на необхідності справжньої промислової політики, яка стане ключем до потужної промисловості, сталого та інклюзивного зростання. У маніфесті проголошено такі фундаментальні заходи:

1) запровадження стратегії щодо фінансування технологій за рахунок залучення інвестицій в інновації; посилення відповідальності за руйнівні інновації в межах Європейської інноваційної ради; задоволення світового лідерства у сфері штучного інтелекту; підтримка інновацій та розробка передових технологій у промислових секторах європейськими фінансовими ринками;

2) створення необхідної нормативної бази щодо субсидювання підприємств та посилення систем контролю на державному рівні в межах процедур поглинання та злиття; відновлення положень щодо злиття (регламент № 139/2004); застосування правил надання державної допомоги;

3) негайне вжиття заходів щодо захисту промисловості з використанням скрінингу іноземних інвестицій; формування ефективного механізму взаємності державних закупівель із третіми країнами; сприяння спільній торговельній політиці ЄС з третіми країнами, що не входять до Союзу; забезпечення постійного контролю та адаптації торговельної політики для захисту стратегічної автономності, у тому числі термінова модернізація нормативних документів СОТ для запобігання практикам, які спотворюють міжнародну торгівлю [9].

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

Також фокус глобалізації підкреслено розробкою коаліцією Industry4Europe колективного звернення (березень 2019 року) до голів держав та урядів країн ЄС із закликом представити промисловість в основі майбутнього розвитку ЄС [15]. Документ, що був підтриманий більшістю промислових об'єднань, включає певні вимоги, що висувають європейські промисловці до уряду ЄС: по-перше, зобов'язати наступний склад Єврокомісії включити до п'яти ключових пріоритетів порядку денного питання індустріалізації; по-друге, створити посаду віцепрезидента щодо регулювання питань індустріального розвитку; по-третє, зобов'язати Єврокомісію виробити таку стратегію індустріального розвитку, яка б містила чіткі індикатори ефективності; по-четверте, зобов'язати Європейську раду звітувати про результати реалізації такої стратегії [15].

Позиціонування Єврокомісією поточного стану підтримки розвитку промисловості в контексті наступного бюджетного циклу 2021–2027 та бачення подальших перспективних напрямів розвитку розміщено в документі «EU Industrial Policy» (13 березня 2019 року), в якому зосереджено увагу на стратегічних ланцюгах створення цінностей, ресурсоефективній та чистій економіці (на що буде виділено 25% бюджету), оновленні нормативної бази публічних закупівель, скрінінгу іноземних інвестицій, інструментах торговельного захисту та сприянні конкуренції для підтримки глобальної конкурентоспроможності [16]. Отже, модель промислової політики ЄС дедалі більше спрямована на виклики глобалізації, поглиблюючи ліберальні основи функціонування підприємств, галузей та ринків.

Як уже підкреслювалося раніше, для України в умовах зміни геоекономічного вектора в контексті інтеграційних процесів до європейського простору та імплементації нових, європейських цінностей, важливим аспектом є відходження від розуміння промислової політики в галузевому контексті та гармонізація з європейською практикою підходів до промислової політики.

Фокус стратегії промислового розвитку повинен бути зосереджений на забезпеченні сприятливих умов для створення конкурентоспроможності, поступовому заміщенні на ефективну горизонтальну секторальної політики, що створить рівні можливості для всіх галузей промисловості та прискорить структурну трансформацію економіки.

Однак сучасний розвиток промислового виробництва в нашій країні ще не став гарантом підвищення рівня конкурентоспроможності економіки та національної безпеки держави. Складна кризова ситуація тримається, при цьому у 2014–2015 роках, на тлі загострення зовнішньої військової агресії на Сході країни, обсяг спаду виробництва був найбільшим і цей процес продовжується і надалі (рис. 2).

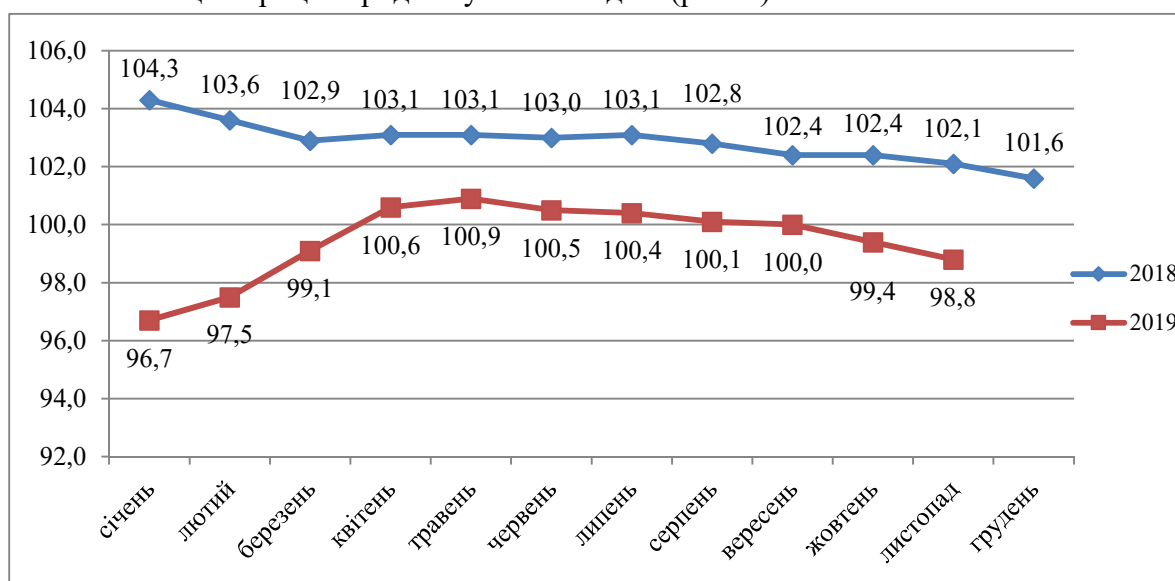

Рис. 2. Динаміка індексів промислової продукції за 2018–2019 рр.

Джерело: [17].

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

Промисловість в Україні демонструє стійке зниження, яке фіксують упродовж останніх шести місяців 2019 року, а в листопаді 2019 року обсяги промисловості скоротилися на 7,5 % проти листопада минулого року. Падіння було зафіксовано в таких галузях: переробна – на 6,4 %, добувна – на 7,9 %, у постачанні електроенергії, газу, пари та кондиціонованого повітря – на 12 % (таблиця).

Таблиця

Індекси промислової продукції за основними видами діяльності, відсотків

Промислова продукція	Код за КВЕД 2010	Листопад 2019 до		січень- листопад 2019 до січня- листопада 2018	січень- листопад 2018 до січня- листопада 2017
		жовтня 2019	листопада 2018		
1	2	3	4	5	6
Промисловість	В+С+D	95,4	92,5	98,8	102,1
Добувна та переробна промисловість	В+С	94,0	93,2	99,0	102,1
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів з неї	В	93,1	92,1	100,8	102,4
добування кам'яного та бурого вугілля	05	91,8	89,6	101,4	103,3
добування сирової нафти та природного газу	06	97,4	99,1	102,3	102,9
добування металевих руд	07	94,4	91,1	100,9	102,8
Переробна промисловість	С	94,4	93,6	98,3	102,0
Виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів	10-12	92,7	95,3	100,5	98,9
Текстильне виробництво, виробництво одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів	13-15	99,8	91,4	89,9	97,8
Виготовлення виробів з деревини, виробництво паперу та поліграфічна діяльність	16-18	96,3	91,4	94,1	102,9
Виробництво коксу та продуктів нафтоперероблення	19	94,0	92,9	95,0	103,8
Виробництво хімічних речовин і хімічної продукції	20	99,3	134,0	103,0	119,4
Виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів	21	99,8	99,0	106,3	101,1
Виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції	22, 23	92,0	93,9	98,7	100,1
Металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів, крім машин і устаткування	24, 25	91,7	85,8	97,5	101,4
Машинобудування, крім ремонту і монтажу машин і устаткування	26-30	94,8	87,3	95,2	103,7
виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції	26	73,9	74,3	105,0	103,5
виробництво електричного устаткування	27	101,2	94,7	79,2	86,3
виробництво машин і устаткування, не віднесених до інших угруповань	28	96,3	91,0	103,3	104,3
виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів та інших транспортних засобів	29, 30	97,5	84,6	90,8	111,7
Виробництво меблів, іншої продукції; ремонт і монтаж машин і устаткування	31-33	101,5	101,5	99,9	106,9
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиціонованого повітря	D	106,3	88,0	97,3	102,0

Джерело: [17].

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

Індекс промислового виробництва у листопаді 2019 року становив 92,5 % від його рівня в листопаді 2018 року, при цьому виробництво інвестиційних товарів знизилося на 9,1 %; споживчих товарів короткострокового використання – на 6,2 %; споживчих товарів тривалого використання – на 4,5 %; товарів проміжного споживання – на 6,8 %; За січень-листопад 2019 року кумулятивний показник промислового виробництва скоротився на 1,2 % (за 10 місяців 2019 року – 0,6 %) [17]. Серед видів промисловості найгірший стан склався в добувній та переробній промисловості із зазначеним показником 93,2 %, обсяг виробництва продовжує зниження. Найбільші темпи падіння промисловості в січні-листопаді 2019 року зафіксовано в таких областях: Хмельницькій – 15,0 %; Закарпатській – 12,9 %; Чернігівській – 11,1 %; Житомирській – 7,6 %; Волинській – 5,2 % [17].

За останні 10 років Україна відчутно втратила свої позиції щодо референтних країн-сусідів за показником частки доданої вартості промисловості у валовому внутрішньому продукті (з 127,4 % у 2010 році до 84,8 % у 2018) (рис. 3).

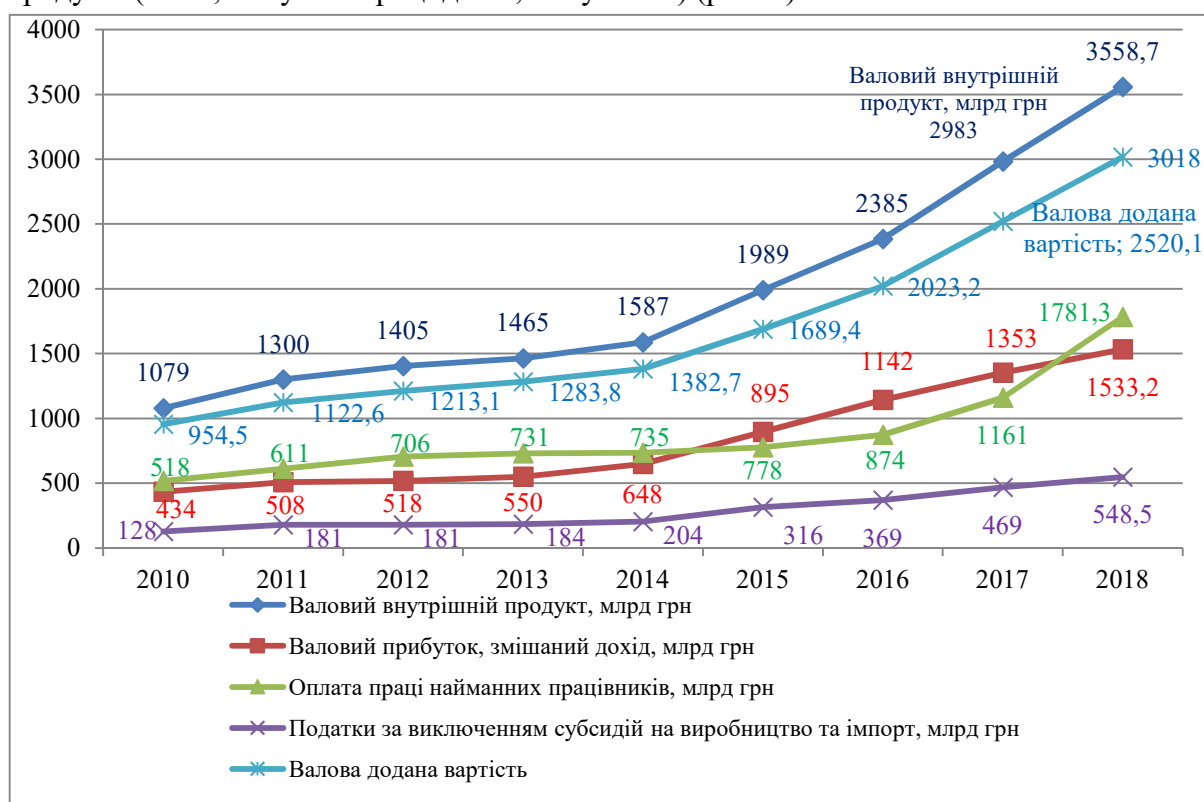

Рис. 3. Складові валового внутрішнього продукту за категоріями доходу з визначенням частки доданої вартості промисловості

Джерело: побудовано автором на основі [17; 18].

Науковцями Інституту економіки та прогнозування НАН України було проведено дослідження місця України у світовому вимірі та порівняно її з референтними країнами. Так, згідно з цим аналізом Україна посідає 43-є місце у світі зі 100 аналізованих країн за поточним рівнем розвитку промисловості та належить до країн із рівнем розвитку промислового потенціалу, нижчим за середній порівняно з іншими країнами у світі, при цьому такий рівень більшою мірою обумовлений масштабами промислового виробництва, а не складністю та комплексністю промислових процесів. Незважаючи на випередження провідних країн за внеском переробної промисловості у ВВП (2010 р. – 15 %; 2015 р. – 14 %; 2016 р. – 14,4 %; 2017 р. – 14,7 %; 2018 р. – 13,6 %), за часткою технологічних та високотехнологічних галузей у доданій вартості переробної промисловості Україна поступається як Польщі, Словаччині, Німеччині, так і Франції та Великій Британії. За показником надходження

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

прямих іноземних інвестицій Україна посідає передостаннє місце в групі референтних країн – 59-е, а обсяг залучених іноземних інвестицій у переробну промисловість України критично недостатній та дуже низький для удосконалення та модернізації виробництва. Для країн із перехідною економікою частка валового нагромадження основного капіталу в структурі використання ВВП, для підтримки економіки в конкурентоспроможному стані, повинна бути на економічно безпечному рівні – приблизно 25 %. У 2014 році частка валового нагромадження основного капіталу у ВВП становила 14,2 %, у 2015 – 13,5 %, у 2016 – 15,5 %, у 2017 – 15,8 %; у 2018 – 17,2 % [18]. За зазначеним критерієм процес валового нагромадження в економіці є критично незадовільним.

Проведене дослідження дозволяє конкретизувати чинники обмеження промислового розвитку, що негативно впливають на всю економіку країни, серед яких: відстороненість держави від керування промисловим розвитком; стагнація промисловості, що спричиняє послаблення національної економіки; погіршення технологічної структури та низький технологічний рівень виробництва та конкуренції; брак повноцінної інноваційної системи промислових підприємств; низький рівень забезпечення власними інвестиційними ресурсами задля відтворення виробничого потенціалу промислових підприємств; низька продуктивність промисловості за обсягом створеної доданої вартості (підтвердження деіндустріальної моделі економіки); несприятливий інвестиційний клімат для розвитку індустріального бізнесу та брак інвестиційних ресурсів; галузевий розподіл інвестицій, орієнтований на низькотехнологічні галузі, що не забезпечує структурно-технологічну модернізацію виробництва; висока технологічна залежність від імпорту засобів виробництва; недосконалість товарних ринків; несприятливі умови для промислового експорту; низький рівень продуктивності праці за вимірами створеної доданої вартості; невідповідність кадрового забезпечення потребам промисловості та процесам модернізації; незадовільна для потреб індустріального розвитку виробнича інфраструктура; відмежовування банківсько-фінансового капіталу від промисловості; недоопрацьованість нормативно-правового забезпечення [1].

Отже, здійснення соціально-економічних реформ, спрямованих на забезпечення стабільних умов життя та підтримку належного рівня добробуту населення, як і адаптація промислового виробництва до загальносвітових тенденцій розвитку, пов'язаних з формуванням постіндустріальної економіки, вимагають посиленої уваги до процесу здійснення структурних перетворень у промисловості та швидких дій держави, яка нині демонструє інертність щодо промислового сектору (рис. 4).

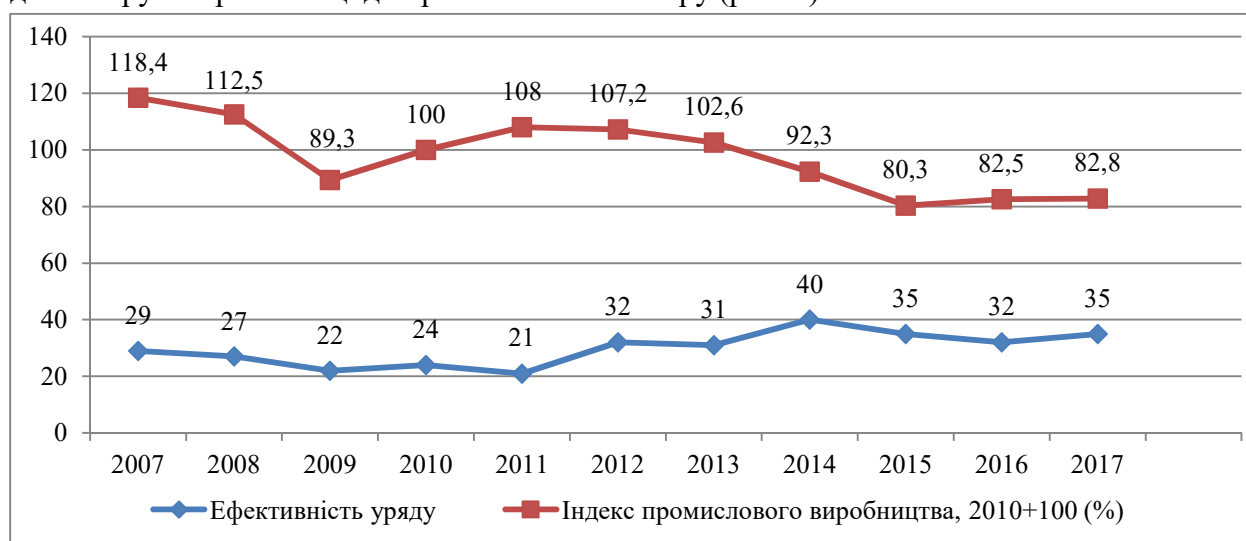

Рис. 4. Співвідношення між індексом ефективності уряду та індексом промислового виробництва в Україні, 2007–2017 рр.

Джерело: [1, с. 24].

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

Реалізація зазначених цілей вимагає відповідної Державної стратегії перетворення вітчизняної промисловості в сучасний конкурентоспроможний комплекс, який відповідав би рівню великої європейської держави. Зазначена стратегія повинна бути розроблена за участю представників бізнесу, вчених, промисловців, громадських спілок і асоціацій, шляхом формування комплексу забезпечених ресурсами Національних проєктів та програм, що реалізуються на засадах державно-приватного партнерства. Державна стратегія повинна враховувати кризовий стан в якому знаходиться промисловість, неможливість використання деякий час нинішнього її виробничо-технологічного потенціалу, новий період розвитку сучасного світу (неоіндустріалізацію), в основі якого покладено виробництво на базі інформаційних, інноваційних технологій та комп'ютерно-інтегрованих систем.

Головною стратегічною метою розвитку промисловості України має бути: перетворення наявних та створення нових промислових структур, їх об'єднання в цілісний, інтегрований у світову промислову систему, здатний до саморозвитку інноваційний промисловий комплекс. Державна та регіональна промислова політика повинна бути спрямована на максимальне залучення наявних внутрішніх ресурсів і зовнішніх можливостей для відновлення з модернізацією багатьох існуючих, створення нових підприємств і формування повнофункціональних інноваційних промислових укладів.

Висновки і пропозиції. Отже, синергетичними детермінантами розвитку промислового виробництва в умовах обрання Україною курсу на євроінтеграцію та пристосування до нової європейської промислової політики XXI ст. мають бути:

- формування і реалізація нової державної політики в провідних сферах (виробничій, управлінській, споживчій, інноваційній, бюджетній, регуляторній, податковій, митній, валютній, зовнішньоекономічній, кредитно-фінансовій, кадровій),
- комбіноване забезпечення незамінними виробами та послугами економіки, сфери національної безпеки, населення та експорту;
- поліпшення діючих і формування нових технологічних укладів;
- гарантування подальшого розвитку промисловості за рахунок збільшення обсягів виробництва здебільшого високотехнологічної конкурентоспроможної продукції;
- вирішення проблеми зайнятості як у містах, так і в селах за рахунок створення привабливих робочих місць;
- забезпечення науково-технічним та матеріальним потенціалом пріоритетних секторів економіки;
- зміна структури експорту в бік наукомісткої складової і вихід України на вищий рівень міжнародного промислового співробітництва;
- формування сучасної системи науково-технологічного, ресурсного та інвестиційного забезпечення розвитку промисловості.

Саме через зміну позиціонування промисловості в житті країни та нового підходу держави до її функціонування і розвитку можливо досягнути випереджаючого розвитку промисловості, який має стати пріоритетним завданням усіх державних органів і структур України і керованого ними вітчизняного бізнесу в союзі з представниками громадянського суспільства. Усі інші проблеми, що пов'язані з дослідженням виходу української економіки на сучасну траєкторію розвитку через першочерговий розвиток промисловості, підходів до реформування промисловості, становлять перспективні напрями подальших наукових розвідок.

Список використаних джерел

1. Розвиток промисловості для забезпечення зростання та оновлення української економіки: науково-аналітична доповідь / за ред. д-ра екон. наук Л. В. Дейнеко; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». Київ, 2018. 158 с.
2. Новий економічний курс України. Стратегія інноваційного розвитку / за наук. ред. Т. Є. Унковської. URL: https://nku.com.ua/wp-content/themes/nku/img/NKU_book.pdf.

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

3. Ганзюк С. М. Методологічно-синергетичний підхід щодо інноваційного розвитку економічної системи. *Інвестиції: практика та досвід*. 2009. № 24. С. 14–16.
4. Амоша О. І., Булеєв І. П., Шевцова Г. З. Інноваційне оновлення техніко-технологічної бази промислового виробництва на синергетичних засадах: теорія і практика. *Економіка промисловості*. 2007. № 1. С. 3–9. URL: http://dspace.nbuiv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/2573/st_36_01_NEW.pdf?sequence=4.
5. Концептуальні засади теорії реформування економічної системи України / [авт. кол.: К. М. Бліщук, Є. М. Борщук, З. М. Бурик та ін.] ; за наук. ред. чл.-кор. НАН України, д-ра екон. наук, проф. В. С. Загорського. Київ; Львів: НАДУ, 2012. 476 с.
6. Гурвич Ж. Диалектика и социология / пер. с фр. Gurvitch G. *Dialectique et sociologie*. Краснодар: Кубанский госуниверситет, НИЦ «Регион-Юг», 2001. 294 с.
7. Лопатинський Ю. М., Тодорюк С. І. Детермінанти сталого розвитку аграрних підприємств: монографія. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2015. 220 с.
8. Промисловість України: тенденції, проблеми, перспективи: монографія / Н. В. Тарасова та ін. Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2011. 320 с.
9. Промислова політика як ключовий інструмент стратегії розвитку: науково-аналітична доповідь / за ред. д-ра екон. наук Л. В. Дейнеко; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозів НАН України». Київ, 2019. 143 с. URL: <http://ief.org.ua/docs/sr/304.pdf>.
10. Industrial Policy. European Commission. URL: https://ec.europa.eu/growth/industry/policy_en.
11. Consolidated Version of the Treaty on the Functioning of the European Union. *Official Journal of the European Union*. С 326/47. 26.10.2012. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=EN>.
12. Gouardères F. General principles of EU industrial policy. Fact Sheets on the European Parliament. May, 2019. URL: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/61/general-principles-of-eu-industrial-policy>.
13. EUROPA 2020: A European strategy for smart, sustainable and inclusive growth. *European Commission*. URL: <https://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf>.
14. State of the Union 2017 – Industrial Policy Strategy: Investing in a smart, innovative and sustainable industry (18/09/2017). URL: https://ec.europa.eu/growth/content/stateunion-2017-%E2%80%93-industrial-policy-strategy-investingsmart-innovative-and-sustainable_en.
15. Let's put industry at the core of the EU's future! A joint call to the Heads of State and Government. *Industry4Europe*. March, 2019. URL: https://www.industry4europe.eu/assets/Uploads/A-new-Joint-Call-to-all-Heads-of-State-and-Government/b55dead63a/EU-version_Joint-Call_Heads-of-State-and-Government_Industry4Europev5.pdf.
16. EU Industrial Policy. European Commission. 2019. 18 p. URL: https://ec.europa.eu/commission/sites/betapolitical/files/brochure_industrial_policy_euco13032019.pdf?fbclid=IwAR2oec0WZjUrwhEl0oabKqcgVFCB33VNgJ7nLoK0oY2qIU9imdy3qDXJ.
17. Офіційний сайт Державної служби статистики. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
18. Інформаційна довідка: валовий внутрішній продукт у 2010–2018 рр. / за заг. ред. В. М. Мазярчука. URL: <https://feao.org.ua/wp-content/uploads/2015/11/2018-05-13-gdp.pdf>.

References

1. Deineko, L. V. (Ed.). (2018). *Rozvytok promyslovosti dlia zabezpechennia zrostannia ta onovlennia ukraïnskoi ekonomiky: naukovo-analitychna dopovid [Industry Development for Growth and Renewal of the Ukrainian Economy: Scientific and Analytical Report]*. Kyiv [in Ukrainian].
2. Unkovska, T. Ye. (2018). *Novyi ekonomichnyi kurs Ukrainy. Stratehiia innovatsiinoho rozvytku [New Economic Course of Ukraine. Strategy of the innovative development]*. Retrieved from https://nku.com.ua/wp-content/themes/nku/img/NKU_book.pdf.
3. Hanzjuk, S. M. (2009). Metodolohichno-synerhetychnyi pidkhid shchodo innovatsiinoho rozvytku ekonomichnoi systemy [Methodological and synergetic approach to the innovative development of the economic system]. *Investytsii: praktyka ta dosvid – Investment: practice and experience*, 24, 14–16 [in Ukrainian].

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

4. Amosha, O. I., Bulieiev, I. P., Shevtsova, H. Z. (2007). Innovatsiine onovlennia tekhniko-tekhnolohichnoi bazy promyslovoho vyrobnytstva na synerhetychnykh zasadakh: teoriia i praktyka [Innovative updating of the technical and technological base of industrial production on a synergistic basis: theory and practice]. *Ekonomika promyslovosti – Economics of industry*, 1, 3–9. Retrieved from http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/2573/st_36_01_NEW.pdf?sequence=4.
5. Zahorskyi, V. S. (2012). *Kontseptualni zasady teorii reformuvannia ekonomichnoi systemy Ukrainy [Conceptual foundations of the theory of the economic system reforming of Ukraine]*. Kyiv; Lviv: NADU [in Ukrainian].
6. Gurvich, Zh. (2001). *Dialektika i sotsiologiia [Dialectics and Sociology]*. Krasnodar: Kubanskii gosuniversitet, NITs «Region-Iug» [in Russian].
7. Lopatynskiy, Yu. M., Todoriuk, S. I. (2015). *Determinanty staloho rozvytku ahrarnykh pidpriemstv [Determinants of the sustainable development of agricultural enterprises]*. Chernivtsi: Chernivetskyi nats. un-t [in Ukrainian].
8. Tarasova N. V. et al. (2011). *Promyslovist Ukrainy: tendentsii, problemy, perspektyvy [Industry of Ukraine: tendencies, problems, prospects]*. Mykolaiv: Vyd-vo ChDU im. Petra Mohyly [in Ukrainian].
9. Deineko, L. V. (Ed.). (2019). *Promyslova polityka yak kliuchovyi instrument stratehii rozvytku: naukovo-analitychna dopovid [Industrial policy as a key tool of development strategy: scientific-analytical report]*. Kyiv. Retrieved from <http://ief.org.ua/docs/sr/304.pdf>.
10. Industrial Policy. European Commission. *ec.europa.eu*. Retrieved from https://ec.europa.eu/growth/industry/policy_en.
11. Consolidated Version of the Treaty on the Functioning of the European Union (26.10.2012). *Official Journal of the European Union*. C 326/47. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=EN>.
12. Gouardères, F. (May, 2019). General principles of EU industrial policy. Fact Sheets on the European Parliament. Retrieved from <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/61/general-principles-of-eu-industrial-policy>.
13. EUROPA 2020: A European strategy for smart, sustainable and inclusive growth. *European Commission. ec.europa.eu*. Retrieved from <https://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%2020007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf>.
14. State of the Union 2017 – Industrial Policy Strategy: Investing in a smart, innovative and sustainable industry (18/09/2017). *ec.europa.eu*. Retrieved from https://ec.europa.eu/growth/content/stateunion-2017-%E2%80%93-industrial-policy-strategy-investingsmart-innovative-and-sustainable_en.
15. Let's put industry at the core of the EU's future! A joint call to the Heads of State and Government. (March, 2019). *Industry4Europe*. Retrieved from https://www.industry4europe.eu/assets/Uploads/A-new-Joint-Call-to-all-Headsof-State-and-Government/b55dead63a/EU-version_Joint-Call_Heads-of-State-and-Government_Industry4Europev5.pdf.
16. EU Industrial Policy. European Commission (2019). *ec.europa.eu*. Retrieved from https://ec.europa.eu/commission/sites/betapolitical/files/brochure_industrial_policy_euco13032019.pdf?fbclid=IwAR2oeeoWZjUrwhEl0oabKqcgVFCB33VNgJ7nLoK0oY2qIU9imdy3qDXJ.
17. Ofitsiynyi sait Derzhavnoi sluzhby statystyky [Official site of the State Statistics Service]. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua>.
18. Maziarchuk, V. M. (2018). *Informatsiina dovidka: valovyi vnutrishnii produkt u 2010-2018 rr. [Information background: gross domestic product in 2010–2018]*. Retrieved from <https://feao.org.ua/wp-content/uploads/2015/11/2018-05-13-gdp.pdf>.

Акименко Олена Юрійвна – кандидат економічних наук, доцент, докторант кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту, Чернігівський національний технологічний університет (вул. Шевченка, 95, м. Чернігів, 14035, Україна).

Акименко Елена Юрьевна – кандидат экономических наук, доцент, докторант кафедры бухгалтерского учета, налогообложения и аудита, Черниговский национальный технологический университет (ул. Шевченко, 95, г. Чернигов, 14035, Украина).

Akyumenko Olena – PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor The Department of Accounting, Taxation and Audit Chernihiv National Technological University (95 Shevchenka Str., 14035 Chernihiv, Ukraine).

E-mail: elena.akymenko@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0323-5978>

ResearcherID: G-9876-2016